

הקדשים, הטהרות – ואנחנו⁸⁵

חלק ראשון: הריחוק הנפשי מן הקדשים והטהרות

א. פתיחה

מכלול הענינים הקשורים בבית-המקדש הינם עבורנו (ולפחות רובנו) מסכת שלמה של נושאים שאינם ידועים ומוכרים היטב. זאת לא רק מפני שמאז חורבן הבית לא עסקו בנושאים אלו הלכה למעשה, ושאינ לנו מסורת איך לעשות אותם, אלא מסיבה עמוקה יותר שננסה לעמוד עליה כאן.

גם המצוות התלויות בארץ לא נהגו הלכה למעשה במשך שנים רבות בגלות. אך בכל זאת, כאשר בדורות האחרונים נתחדש הקשר החקלאי בין העם לארץ, כ"ה, באו אז פוסקים והתמודדו עם הנושאים, פתרו את השאלות, והפתרונות נעשו חלק ממצויאות החיים שלנו. כך למשל, יש כבר בידינו היום מסורת מסוימת כיצד לנהוג בענייני השמיטה, בהרכבת אילנות וכדומה – זוהי אמנם מסורת בת חמישים-מאה שנה בלבד, אך מכל מקום הדברים כבר מתגבשים והולכים לכדי 'משנה סדורה' וכבר ישנן דרכי הוראה והנהגה מעשיות.

אך ענייני המקדש שונים באופן מהותי; הבעיה איננה רק שלא עסקו בהם, אלא שהענין הלך ונעשה זר במהותו. והיום, נרתעים מלעסוק בהם מחדש, מרגישים כאילו יש כאן "בני ענק" שאי-אפשר לכבשם, ושאינ טעם להכנס לכל ההתמודדות התורנית בנושא.

הרגשת הריחוק היא משני הנושאים – קדשים וטהרות – שני הסדרים בש"ס שקשורים זה לזה.

ב. "בטלה לטבילותא"

לענין הטהרה היה זכר כלשהו גם בלי קשר לענייני המקדש; עזרא תיקן טבילה לבעלי קריין, שאסורים לעסוק בתורה ובתפלה וכיו"ב עד שיטבלו. אלא שלהלכה נפסק שבטלה תקנת עזרא, "בטלה לטבילותא"⁸⁶, וכמו שכתב הרמב"ם⁸⁷: "ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול, ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה לפיכך בטלה, וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי קריין", וכך אנו נוהגים⁸⁸.

נכון אמנם שלמרות שאין בדבר חיוב הלכתי ודאי שראוי להקפיד על טבילת בעל קרי לפני התפלה, ובמיוחד ראוי ונכון לטבול במקוה לפני שבתות וחגים, משום טהרה יתירה ומשום תשובה, ומסיבות אחרות ע"פ קבלה, ובייחוד עוררו על כך המקובלים וגדולי

⁸⁵ מתוך הספר 'אל גבעת הלבונה'. השיעור ניתן בכ"ח באייר התשנ"ח, בבית הרב בירושלים. כתיבתו נעשתה בידי השומעים.

⁸⁶ גמרא ברכות כב, א.

⁸⁷ הלכות קריאת שמע ד, ח.

⁸⁸ שו"ע או"ח פח.

קוּבֵץ שֵׁפֵתֵי כְהֵן

החסידות. אך מכל מקום, נשארת בעינה העובדה שבזמן הזה המהרה אינה בגדר חיוב גמור, ואין אף אחת מעבודות ה' הרגילות - המצוות, התורה, התפלה וכדו' - המותנית במהרה. בטהרתנו.

ממילא, כל ענין המהרה אינו מעשי לנו כלל. כל מהלך חיי היהודי הפשוט הוא בחול; אנו אוכלים ושותים, מתפללים ולומדים - ללא שום תודעה מחייבת של טומאה ומהרה⁸⁹.

אמנם, ודאי שהמודעות למהרה צריכה להיות גם בזמן הטומאה. בדוגמת מה שפירש ה"בני יששכר" את הפסוק: "זכור את יום השבת לקדשו"⁹⁰, באופן זה: מבחינה דקדוקית "זכור" הוא 'מקור מוחלט' (ולא ציווי, כפי שמוכח מן הניקוד בקמץ ולא בשוא), כלומר, זכור את השבת לא רק ביום השבת עצמו אלא תמיד, בתוך שאר הזכירות שצריך לזכור בכל יום. וזה כיצד? בכל מלאכה שאדם עושה, יזכור האם מלאכה זו אסורה בשבת ומאיוזה אב-מלאכה או תולדה היא. כיוצא בזה, אפשר לנו לזכור את המהרה גם בימי הטומאה, כבחינת "כך היו אבותינו עושים בזמן שהיתה מהרה בישראל".

על כל פנים, עלינו להודות בכך שלמעשה, כל ענין המהרה נשכח מאתנו. אך נראה שעוד יותר מעצם השכחה של הצדדים המעשיים, נודעת משמעות רבה לניתוק שנפער בתודעה. כל היחס הנפשי שלנו לעבודת ה' התעצב במשך דורות בלי מושג המהרה, וכך נשתכחה מאתנו ההבנה הבסיסית שכדי לעסוק בקודש קיימת איזו שהיא מהרה שעלינו לשמור - לעבור תהליך מהרה מרם שנגע בקודש, ואף לאחר מכן לא להסית את הדעת משמירת המהרה בדקדוק.

על כן, כאשר עולה כיום המחשבה להתחיל ולעסוק בענייני הקדש והמקדש, עולה ומתייצבת בכל חומרתה בעית המהרה. כמענה למצב הזה - שאמנם לעיסוק במקדש דרושה מהרה, אך למעשה אנו מרוחקים ממנה, נפשית ומעשית - קיימות שתי גישות 'קיצוניות':

יש אומרים: כדי להגיע למקדש נדחה את המהרה. ויש לנו על מה לסמוך בזה, שהרי טומאה דחוייה היא בציבור⁹¹, הכל נכנסים לבנות ולתקן⁹² וכדו'. ניתן למצוא אם כן היתרים מסוימים המניחים לנו להתעלם כעת מדרישות המהרה הרגילות וכך נוכל לקרב אל הקודש.

והגישה ההפוכה (הנפוצה יותר) אומרת: כיון שאנו בטומאתנו שרויים, אם כן אי אפשר לנו לעשות דבר בענין המקדש. עד שלא יורקו עלינו מים מהורים ונטהר, מוטב שנמשוך ידינו בכלל הנושא הזה שלא הורגלנו בו מזה יובלות.

⁸⁹ רק בתור גילוי יוצא דופן בתוך המצב של טומאת הגלות מתנוצצות לנו הופעות של טהרה. וכך כתב החיד"א ("מדבר קדמות" מערכת א אות כו): "פשיטא לי דרבינו האריז"ל היה נטהר באפר הפרח ע"י אליהו ז"ל ואז נחה עליו רוח הקודש להפליא" אך אנו נותרנו בטומאתינו.

⁹⁰ שמות כ, ז.

⁹¹ פסחים עז, א. רמב"ם הלכות ביאת מקדש פ"ד.

⁹² ערובין קה, א. הלכות בית הבחירה ז, כג.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

לדעתנו, שתי הגישות מוטעות הן, וככל אחת מהן יצא שכרנו בהפסדנו. את הגישה הנכונה ננסה להציג כעת כאן.

ג. "מקדש מעט"

כשם שענין המהרה רחוק הוא מאתנו כך גם ענין הקדשים בכללו:

היום אנו רגילים שכל אחד "בונה לו במה בראש גגו", לא ח"ו להקריב בה, אלא שכך היא ההתייחסות שלנו לעבודת ה' – כל אחד ימצא לו את מקומו לעבודת ה' ה'פרטית' שלו. ההתרכזות במקום אחד ומיוחד, לומר שעלי ללכת לכאן או לכאן דוקא – "לך לך" – כל זה זר לנו. תפיסת הקשר בין היהודי לאלקיו כמתמקד במקום מסוים ומוגדר אינה מושרשת בתודעתנו כלל, ואדרבה, באופן פשוט אנו חושבים שהיפך מזה. כך ניתן לראות, למשל, ביחס שלנו אל בית הכנסת: רוב בתי הכנסת המוקמים היום אינם אלא מסיבות של נוחיות גרידא. קשה ללכת עוד עשר דקות עד לביהכ"ס הקרוב, אז הבה ונבנה לנו כאן, וכדומה. בעצם, אין אנו רואים שום צורך אמיתי ללכת אל מקום מסוים להתפלל בו. במצב כזה, מי ירצה ללכת לירושלים כדי לעבוד את ה' מדוע למרוח ולבוא למקום אחד ומיוחד מכל העולם בשעה ש"מלא כל הארץ כבודו"⁹³?

אמנם, נכון הדבר שמאז חורבן הבית קיים 'פיזור' בהופעת ה' אלינו. תחת הבית הגדול והקדוש ישנם עכשיו מקומות רבים של תורה ותפלה, "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם"⁹⁴. "גלו לבבל שכינה עמהם"⁹⁵, "ואני בתוך הגולה"⁹⁶, וגם "כל בי עשרה שכינתא שריא"⁹⁷. בודאי שהתופעה של ריבוי בתי כנסיות אינה שלילית, אך סוף סוף עלינו לזכור שבאמת ישנה נקודת מוקד לקדושה. "מקדשי מעט" יש הרבה, אך מקדש יש רק אחד: "אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד ותורה אחת ומוזבח אחד וכהן גדול אחד"⁹⁸. ההבנה שיש מקום אחד מקודש, שצריך לחוג אליו שלש פעמים בשנה, ויש להתכונן ולהמהר בכדי לבוא אליו – זהו חידוש גדול עבורנו.

ד. "הגבל את ההר"

ראינו אם כן, שבעיני הקדשים ובעיני המהרות אינן רק בעיות הלכתיות, אלא בעיות נפשיות עמוקות. איננו רגילים לחשוב כמושגים כאלה. אנו רגילים ל"השוכן איתם בתוך מומאותם"⁹⁹, ול"גלו לבבל שכינה עמהם", אך איננו רגילים להגבלות מדוייקות; שרק-כאן יש השראת שכינה, ורק-כך ניתן להתקרב אליה.

הדברים מתחדדים לאור דברי הרמב"ם במורה-נבוכים¹⁰⁰, המבאר את טעמן הכללי של המצוות הקשורות לטומאה ומהרה. הרמב"ם מסביר שעניינן של המצוות הללו הוא ליצור מרחק מסוים ביננו לבין המקדש וקדשיו, וזה כענין שנאמר "הוקר רגלך מבית רעך פן

⁹³ ישעיה ו, ג.

⁹⁴ יחזקאל יא, טז.

⁹⁵ מגילה כט, א.

⁹⁶ יחזקאל א, א.

⁹⁷ סנהדרין לט, א.

⁹⁸ רש"י במדבר טז, ו.

⁹⁹ ויקרא טז, טז.

¹⁰⁰ ח"ג פמ"ז.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

ישבעך וישנאך¹⁰¹, "בית רעך" זה בית ה' – בית המקדש; אין זה רצוי שהאדם יבוא לביהמ"ק בכל יום, מפני שבכך מאבד הוא את היראה, "ומפני שהיתה זאת הכוונה, הזהיר האלוה יתברך הטמאים מהכנס למקדש, עד שכמעט לא תמצא אדם מטהור¹⁰² רק מעטים... ויהיה זה כולו סיבה להתרחק מן המקדש ושלא ידרכו בו בכל עת". למשל: מי שנטמא בדרך-ארץ, בשרץ וכו' – אינו יכול להכנס עד שיטבול, וגם אז, עליו להמתין עד שיעריב שמשו (עד למחרת), ובנתיים, עלול הוא להטמא שוב. עליו לשמור עצמו בטהרה כמה ימים, ורק אז יזכה להכנס. כל זה גורם ליראה. ועל פי זה, ממשיך הרמב"ם להסביר את האיסור המיוחד על הכהנים להטמא למת, זאת כיון שהם צריכים להיות מוכנים תמיד לבוא למקדש. ויותר מזה הכהן-הגדול, עליו להיות תמיד מוכן למקדש – "והיה על מצחו תמיד"¹⁰³ – ולכן הוא גם עמוד הטהרה: "ועל כל נפשת מת לא יבא, לאביו ולאמו לא יטמא. ומן המקדש לא יצא..."¹⁰⁴.

המנמה הזו, שמגבילים ומרחיקים אותנו במכוון מלהכנס "באופן חפשי" למקדש – אינה מוכרת לנו ב'חיים הדתיים' של היום, ועלינו ללמוד ולהפנים את כל זה.

אם כן, יש ענין שתהיינה הגבלות, גם בענין הקודש וגם בענין הטהרה. אי אפשר לעשות במה בכל מקום וצריך לבוא דוקא למקדש, וגם צריך לשמור עצמנו בטהרה ולעבור "מבחי כניסה" מדוקדקים מי יכנס ומי יותר בחוץ. ולכל זה אין אנו רגילים! אנו תמיד למדנו הפוך: מצוה לשהות בבית הכנסת ובבית המדרש בכל עת, וצריך להרגיש שאנו עומדים לפני ה' תמיד, כמו שמביא הרמ"א בתחילת השו"ע: "שיויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה...". לכן הרעיון של קדשים וטהרות זר לנו, וההרגל בזה קשה.

לא לחינם הוזנח לימוד הקדשים והטהרות, זה "לא דיבר אלינו", וזהו חלק מענין הגלות. אך "ארץ ישראל טהורה"¹⁰⁵, וככל שישראל הולכים ומתקבצים לארץ, ומתקשרים לעניינה הפנימי, כך מסוגלים אנו יותר ויותר לשוב אל הקדשים והטהרות. נראה שהיום, ברוך ה', המקום והזמן גורמים להתחיל ולחשוב אחרת; שצריך טהרה והכנה ושיש מקום אחד ששם עובדים את ה' באופן אחר ממה שאדם פוקח עיניו בכל מקום ורואה שה' ניצב עליו.

חלק שני: אדם ממקום כפרתו נברא

א. התורה ודרך – ארץ

נבאר כעת נקודת השקפה שתעזור לנו להתמודד עם המשימה שראינו עד כה.

כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה¹⁰⁶: "המזבח מקומו מכוון ביותר... ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק... ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

¹⁰¹ משלי כה, יז.

¹⁰² כלומר, אם לא ישמר ויזהר.

¹⁰³ שמות כח, לח. זהו הציץ שמכפר על הטומאה.

¹⁰⁴ ויקרא כא, יא-יב.

¹⁰⁵ מקואות ח, א.

¹⁰⁶ ב, א.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

חז"ל נחלקו אם עפרו של אדם הראשון הוצבר מכל העולם, או דוקא ממקום המזבח, והרמב"ם מביא בהלכה את הדעה השניה. וצריך להבין, מהי החשיבות בזה? מהו הענין שאנו למדים מזה ש"אדם ממקום כפרתו נברא"?

להבין זאת עלינו להקדים את דברי חז"ל הידועים¹⁰⁷ "עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה" – מהי אותה "דרך ארץ" שקדמה לתורה? אין הכוונה רק לנימוסי שולחן... דרך-ארץ הם כלל המושגים החברתיים שקיימים בעולם. מושגים כמו 'אישות', 'גול', 'השבת אבידה', 'אב ואם' – כל אלו קיימים היו גם לפני מתן-תורה¹⁰⁸. מהי, אם כן, התורה? התורה מתייחסת למושגי הדרך-ארץ, ומורה מה לעשות באישות, אבידה, אב ואם וכו'. כח התורה יורד אל הדרך-ארץ ומקדשו. התורה כביכול כתובה על הגויל של דרך-ארץ, נחקקת בתוך הדרך-ארץ כמו האותיות החקוקות על גבי לוחות האבן.

אך איך יתכן שיש קדושה במנהגי בני אדם? במה שכבר היה בעולם כ"ו דורות? – ההסבר לכך הוא מפני שהשורש של הכל מתחיל בקדושה, מזה שה' ברא את עולמו. הקדושה קיימת בהסתר גם בתוך החול, והתורה מגלה אותה. במתן תורה נתבררה הקדושה שהיתה חבויה בעולם מאז בריאת העולם בתשתית המציאות. הכח של התורה לברר את הדרך-ארץ שקדמה לה הוא מפני שבאמת "תורה קדמה לעולם"¹⁰⁹, ומתברר שבפנימיות כל טבע העולם מיוסד גם הוא על התורה.

זוהי המשמעות של "אדם ממקום כפרתו נברא" – מראשית בריאתו מונח בו הכח להתכפר ולעבוד את ה'! זו ההתחלה וזהו המוף.

ב. "לא בשמים היא"

ונחזור כעת אל ענין הקדשים והטהרות:

אם אנו אומרים שבאמת כל אחד יכול להקריב "בראש גגו", ושאין טעם לטהר ולהגביל את הנוף לעבודת ה' – משמעות הדבר היא שהדרך-ארץ מנותקת מהתורה, שאין משתו אמיתי במציאות העולם שאליו מתייחסת עבודת ה', אלא התורה נכפית על המציאות, וממילא "מה לי הכא, מה לי התם"?

ובאמת, פעמים רבות אנו מרגישים שקיים איזשהו "מתח" בין מצוות התורה לבין המציאות הפשוטה. המציאות אינה 'נענית' לדרישות התורה בפשטות, ואז מוצאים כל מיני 'פוטנטים' איך בסופו של דבר נצליח ליישם את דרישות ההלכה בפועל. דבר זה מתבטא בהרבה תחומים שבהם אנו מגיעים ל"דרכים עוקפות תורה", כלומר, מרגישים שהתורה 'כפי שהיא' אינה מתאימה למציאות, וצריך למצוא דרכים לפשר ולהתאים ביניהם – אמנם דרכים אלו על-פי ההלכה הן, אך לפעמים מרוב דרכים שכאלו אפשר

¹⁰⁷ ויקרא רבה ט, ג.

¹⁰⁸ ראה, למשל, את דברי הרמב"ם בהלכות אישות א, א, ספר שערי יושר (ר"ש שקאפ) שער ה.

¹⁰⁹ פסחים נד, א.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

לשאול: לשם מה, למשל, צריך את משפט התורה אם תמיד יש פשרה, מנהג-המדינה, דינא-דמלכותא וכיו"ב¹¹⁰?

ודאי נכון הדבר שיש ערך לדרכים אלו, אך אסור שהם ישכיחו מאתנו את העיקר! יש חשיבות לדין המלכות, "שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו"¹¹¹, אך כאשר דנים תמיד על פי זה, הופך דין התורה לדבר תיאורטי בלבד. אם על כל צעד ושעל לא מיושם משפט התורה הרצוי, הלכתחילי, משהו כאן לא בסדר. וכאמור, כל זה נובע מההרגשה שהתורה כשלעצמה אינה מצליחה להתמודד עם המציאות¹¹².

בכדי להבין שאכן אפשר לחיות על פי התורה, שתתכן התאמה אמיתית בין התורה ומצוותיה לבין המציאות שבפועל – צריך להבין ש"אדם ממקום כפרתו נברא", שהתורה אינה רק חוקים הנכפים על האדם ועל העולם¹¹³. התקרבותינו אל ענייני המקדש, ואל הגאולה בכלל, היא גם ההתקרבות לגילוי הזה, שבאמת יש כאן בעולם אפשרות לחיים על פי התורה, שעבודת ה' המסוימת במקום הזה המסוים הינה בעצם דרישת העולם עצמו, שהרי העולם כולו נברא ממקום המקדש¹¹⁴. וכיעוד של מלכות המשיח: "חוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה"¹¹⁵ – אותו משיח ששמו קדם לעולם¹¹⁶, שמונה בתשתית המציאות הנראית כיום אטומה כל כך.

כשיש מקדש ומזבח אנו "מפסידים" את הפשרה הנעימה שבגלות, אזי כל התורה מתמונת עם הדרך-ארץ, אין דרכים עוקפות. אז אנו עושים באמת רק כפי שאמרה תורה. וכך גם בתחום המשפט: בכנין המקדש תתקיים ההבטחה "ואשיבה שופטין כבראשונה"¹¹⁷, כאשר ישבו הסנהדרין אצל המזבח.

חלק שלישי: עליה להר הבית

א. הזהירות במעשה

נגיע עכשיו למעשה, לעליה להר הבית:

ברור שאת בית-המקדש מצוה וחובה עלינו לבנות, אך כדי שמישהו באמת יחליט לבנותו – צריך שינוי עצום בתודעה, אחרת לא יהיה זה בית המקדש אלא "קרוואן בהר הבית". אך אין הכוונה להמתין בחוסר מעש, אדרבה, עלינו לפעול עכשיו בלי דיחוי להביא את השינוי הנדרש בתודעה!

¹¹⁰ דוגמא לדבר ענין ירושת הבת: ע"פ דין תורה הבת אינה יורשת כשיש בנים, אך כבר הרבה דורות מרגישים שאי אפשר להחיל את זה בפועל, ומוצאים כל מיני דרכים – במסגרת ההלכה – שהבת תירש; כמו מכא דינא דמלכותא, וכיו"ב.

¹¹¹ אבות ג, ב.

¹¹² כמו שברור לנו שאם הגזלן יחוייב רק בתשלום קרן, יהא משתלם לו לגזול, ולכן אנו מוסיפים עונשים וקנסות.
¹¹³ ובדוגמא של הגזלן: אם נניח כנתון רק את זה ש"יצר לב האדם רע", אזי באמת אי אפשר להתמודד עם הגזלן ע"י שישלם קרן בלבד. אך כנראה דין התורה מתבסס על הנחה נוספת בדבר מה שטבוע באדם, גם על זה ש"עשה האלקים את האדם ישר".

¹¹⁴ יומא נד, ב.

¹¹⁵ הלכות מלכים יא, א.

¹¹⁶ פסחים נד, א.

¹¹⁷ ישעיה א, כו.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

לפי כל האמור לעיל, את העליה להר הבית אין ראוי לעשות בכל מיני "דרכים עוקפות" – כדוגמת היתר טומאה בציבור וכדו'. דרכים אלו מתאימות למצב שבו קיים "רקע" ברור ורגיל של שמירת המהרה, ואז, כשיש מקרה חרום נדחית הטומאה, כיוצא-מן-הכלל המעיד על הכלל כולו. אבל להשתמש היום בתמידות בדרכים כאלה – זהו היפך הרעיון של המקדש! עיקר המקדש הוא הרעיון שאין "לעקוף" את התורה!

לכן, בכניסה למקום המקדש אין לסמוך על היתרים גורפים, אך בודאי שגם אין להגרר לאי-עשייה ולאיסור גורף מעבר למה שאסרה תורה.

נזכיר כאן כמה נושאי הלכה מצויים בנוגע לעליה להר הבית:

א. במשנה¹¹⁸ נאמר ששטח הר הבית הוא ת"ק על ת"ק אמה. והנה, כיום, גם מבלי להכריע בשאלת גודל האמה, ברור ששטח הר הבית גדול הרבה יותר [למשל: אורך ההר הוא קרוב ל-500 מ' – הרבה יותר מ-500 אמה!] דהיינו, הוסיפו על שטח ההר המקורי.

ומהו הדין של התוספות? ה"אור-שמה"¹¹⁹ סובר שאע"פ שניתן להגדיל את השטח המקודש של ירושלים והעזרות, הרי את שטח הר הבית אי אפשר להגדיל מעבר לת"ק אמה! והראיה לכך מזה שבמשנה¹²⁰ לא נזכר כיצד מרחיבים את שטח ההר.

אך אפשר גם לחלוק על כך ולומר הפוך: שטח הר הבית המקודש הוא שטח ההר בפועל, וכשמגדילים בפועל את שטחו – מתרחבת הקדושה ממילא.

על כן, למעשה יש להחמיר ולא להכנס לכל שטח הר הבית הקיים היום אלא לאחר המהרה כדין.

ב. בנושא המהרה, צריך להתרגל למושגים של "חציצה" וכדו'. מושגים שב"ה נשתמרו לנו למעשה הודות למבילת נשים לנדתן.

המהרה אינה רק להכנס למקוה ולצאת. ישנן הכנות למבילה, ויש דיני חציצה שצריך להיות מודעים להם. למשל: צפרנים ארוכות מהוות בעיה, יש שאלה על זקן שעומדים לגלח, על סתימה זמנית, ועוד ועוד. כל זה מהווה "הקדמה" טובה עבורינו לכל ענין המהרה.

ג. בעליה להר הבית צריך להחמיר ולחשוש לדעה שטבול-יום אסור להכנס להר הבית. משמעות-הדבר היא שצריך לטבול יום אחד קודם, ולשמור על טהרה מהמבילה ועד העליה. יתכן שצריך להחמיר עוד שלא להטיל מים בין המבילה לעליה להר, ואם כן ראוי לטבול פעם נוספת ממש סמוך לעליה.

ד. לקום במקום קדשו

כשאנו נכנסים להר הבית עלינו להבין מה משמעות המקום הזה.

¹¹⁸ מדות ב, א.

¹¹⁹ הלכות בית הבחירה ו, י. ובמלואים (שנדפסו בסו"ס זמנים) להלכה ז.

¹²⁰ שבעות ריש פ"ב.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

ראשית, בחר הבית קיים ענין הקדושה והטהרה מפני שקדושתו קיימת תמיד, וכמו שפסק הרמב"ם שקדושת מקום המקדש וירושלים לא בטלה, וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'זה שמותי את מקדשיכם' ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים"¹²¹.

מהו פירוש המושג קדושה? לגבי השבת נאמר "זכור את יום השבת לקדשו" – ופירשו לנו חז"ל שהכוונה לקדשו על היין בכניסתו וביציאתו, ובלשון הרמב"ם: "מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר 'זכור את יום השבת לקדשו', כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה"¹²². כלומר, הקידוש וההבדלה עניינם אחד: להבדיל דבר מדבר, וכמו שנאמר "הגבל את החר וקדשתו"¹²³ [ואכמ"ל למה זה נקרא קידוש וזה הבדלה]. הקדושה היא קביעת קו הגבול המבדיל בין המקודש למה שאינו מקודש.

במשנה¹²⁴ נמנו עשר קדושות בארץ ישראל: לקדושות אלו יש משמעות חיובית, ויש משמעות שלילית: חיובית – ארץ ישראל קדושה שמביאין ממנה ביכורים, העזרה קדושה שאוכלים בה קדשי קדשים. ושלילית – הר הבית מקודש שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. זוהי ההגבלה המורה על הקדושה.

לפי זה מוכנת דעת אבא שאול המובאת בברייתא בגמרא¹²⁵, שיש אחת עשרה קדושות: העליה שעל גג קדש הקדשים מקודשת מכולם, ומהי קדושתה – שאף פעם אין נכנסים לשם (מלבד לצורך תיקון)¹²⁶.

קדושת המקדש שאנו יכולים לחוש בה בזמן הזה היא בצד השלילי – שאין אנו נכנסים לשם. אך אי אפשר לומר: אם כן נשב בבית ולא נכנס בכלל, וכך נקיים את הקדושה והיראה הגדולה ביותר. זוהי טעות, כי הקדושה נעשית דוקא בקרוב מקום, בקו הגבול בין המקום שמותר להכנס למקום שאסור להכנס. כשם שאין מקדשים את השבת אלא סמוך לה, ביום השישי – כך אין מקדשים את מקום המקדש בריחוק מקום, אלא בכניסה למקומות המותרים!

בעליה להר הבית אנו חדורים בהכרה של ענין המקדש – שאדם אינו בונה במה בראש גגו, אלא יש כאן בית ה', ואי-אפשר להכנס בכל מקום. אנו זוכרים שכאן היו סובבים שומרי משמרת הקדש, והיו מענישים את מי שנכנס שלא למקומו. במקדש – שלא כמו בביהכנ"ס – כל מקום מוגבל. במבט שמחי זה אולי 'מעיק' עלינו, כי אנו רגילים לחופש, אך זוהי המציאות האמיתית! זה שאפשר להסתובב בלא שום הגבלה – זה לא אמיתי, זה

¹²¹ הלכות בית הבחירה ו, טז.

¹²² הלכות שבת כט, א.

¹²³ שמות יט, כג.

¹²⁴ כלים פ"א.

¹²⁵ פסחים פו, א.

¹²⁶ על פי הקבלה, מבאר ר' צדוק הכהן שעשר הקדושות הן כנגד עשר הספירות והעליה היא כנגד 'עתיק' (-מה שנעתק מאתנו לגמרי).

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כְהֵן

לעקוף את התורה. התורה קובעת שיש קדושה בעולם, וקביעת התורה היא קביעת המציאות האמיתית של העולם.

להכנס לחר הבית זה לדעת שיש גבול, יש מקום שאסור להכנס ויש מקום שמותר לאחר מחרה – זוהי ההתחלה של השינוי והמהפך הנדרש.

ג. ראשית התיקון

קשה לדעת האם העליות לחר הבית יביאו באופן ישיר לבנין הבית בפועל. בנגלה אנו עושים מעט מאוד, והרכה דברים אינם מצליחים. בסופו של דבר, ה' הוא המסוכב ומנהיג, ואנו איננו יודעים מה ילד יום. אך דבר אחד ברור; כדי להגיע לבנין הבית עלינו להכין את עצמנו לחיים של קדשים וטהרות, לדעת שיש גבול ושאדם אינו צועד בחופש. קשה להניח שהבית יבנה עד שלא נשתחרר מהתפיסה הקיימת. השינוי העיקרי הוא המהפך הזה בנפש, והוא יכול לבוא רק כשמתמודדים עם דיני מחרה.

התמודדות זו עם דיני המחרה שתי פנים לה. האחת: מעשית, כאמור. והשניה: פניה אל מקור המחרה – התורה והלכותיה, לדלות משם את האמת הפנימית שבהלכות כדי להיות מסוגלים להכריע ולפסוק בהן דבר זה ניתן יהיה להשגה אם נחוש שלמחרה יש משמעות מעשית – ממשיית עבורנו!

למעמי, זוהי החשיבות העיקרית בעליה לחר הבית. כשאדם בודק אם יש עליו חציצה, אם המקוה כשר, אם הוא הולך במקום המותר – זו עבודת ה' האמיתית, שדורשת מאתנו שינוי. והעובדה שיש על זה כל-כך הרבה עיכובים – אם מצד האדם עצמו שאינו בטוח בדרכו ואם מצד הסובבים, המפריעים או מלעיגים – זהו חלק מהענין. גם כשהמקדש על מכוננו, יש דקדוק וזהירות בהרבה מאוד פרטים, שמא יש שינוי, נותר, פיגול וכו' – זו עבודת ה' האמיתית, אין בזה קצורי דרך.

אין דרך אחרת להכנס לאוירה של קדשים וטהרות מלבד העליה לחר הבית. וכשאנו נתחיל להשתנות, זה כבר הרבה. האדם הוא עולם קטן וכל שינוי בנפשנו פנימה משפיע על העולם כולו. וככל שנכשיר את עצמנו – כך יגדל גם השינוי סביבנו בתאוצה רבה והולכת.

כיום, העליה לחר הבית עדיין אינה ענין להמון-העם, מפני שזה ענין למי שבאמת מוכן להשתנות. בחורבן הבית נולד הגואל כי אז מבינים שחייבים שינוי. וכיון שכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו – הרי שבכל דור, וגם היום הזה, עלינו לקום להתנער ולהשתנות, להיות מוכנים לפנים חדשות בעבודת ה'.

נלמד, נבין שזוהי דרך החיים, ונתפלל לה' שיסייע. נפתח אנו פתח כחודו של מחט, וה' יפתח לנו פתח כפתחו של אולם, וגם את פתחו של אולם עצמו.